

Noget om at udgive specialer

Michael H. Gelting

Fortid og Nutid oktober 1994, s. 304–307.

I anledning af udgivelsen af et historisk hovedfagsspeciale i uredigeret stand fremsætter Michael H. Gelting nogle betragtninger, dels over vilkårene for at udarbejde publiceringsegne afhandlinger under de nuværende studieforhold, dels over forlagets ansvar i forhold til forfattere og potentielle læsere.

Michael H. Gelting, f. 1951, mag.art. Arkivar i Rigsarkivet 1980. Medredaktør af *Fortid og Nutid* siden 1992.

En af de vigtigste forudsætninger for at skrive historiske fremstillinger er tid til fordybelse.

En af de mere uheldige konsekvenser af de senere års mani for effektivisering af de videregående uddannelser er, at det er blevet vanskeligere for de studerende at opnå denne tid til fordybelse.

Dette er forhold, det er vigtigt at holde sig for øje, når man skal vurdere bøger, der udkommer i Aarhus Universitetsforlags serie af *Studenterafhandlinger*. Ideen med en sådan serie er helt åbenbart rigtig. Det har i mange år været frustrerende at se, hvordan der er blevet lagt et stort og lødigt arbejde i den ene specialafhandling efter den anden ved de danske universiteters historiske institutter, hvorefter resultaterne af dette arbejde ofte kun med stor forsinkelse nåede frem til udgivelse for en bredere offentlighed, måske delvis og udstykket i artikler, måske slet ikke. Som regel har det været muligt at opnå adgang også til de utrykte afhandlinger, men det vanskeliggjordes naturligvis af, at der i så fald kun fandtes ét eksemplar, nemlig det pågældende institutbiblioteks. Så der er god ræson i Aarhus Universitetsforlags idé med en hurtig udgivelse af gode studenterafhandlinger i et uprætentiøst udstyr.

Det må imidlertid erindres, at den ud-

vikling i retning af decideret grundforskning, som det historiske »speciale« undergik i de glade 60'ere og den følgende tid, egentlig gik langt ud over specialets oprindelige funktion i studieforløbet. Meningen med specialet var, at den studerende i slutningen af studieforløbet fik lejlighed til at vise, at han eller hun havde tilegnet sig fagets teknik og metoder, ved selvstændigt at skrive en mindre afhandling om en velafgrænset problemstilling og på grundlag af et veldefineret sæt af kilder og litteratur. Nogle vejledere lagde vægt på, at der indgik utrykte kildemateriale i grundlaget for afhandlingen, men noget krav var det ikke, og der bestod strengt taget intet krav om at præstere egentlig nye resultater. I min studietid (den varede fra 1968 til 1979) var »oppustningen« af specialet et misforhold, man ofte talte om, for det gjorde det til en plage for de studerende, der ikke havde videnskabelige ambitioner; men det var noget, man ikke for alvor gjorde noget ved – for de fagligt ambitiøse specialer var jo de sjoveste, også for vejlederne. Så i lang tid blev der ikke gjort andet end at forsøge at holde udviklingen inden for rammerne af det overkommelige ved en strengere håndhævelse af maksimumsgrænserne for specialers omfang.

Så kom effektiviseringen af de videre-

gående uddannelser i 1980'erne. Som et led deri blev der lagt større vægt på specialets oprindelige, studiemæssige funktion af afprøvning af den snart færdige kandidats evne til at formulere sin problemstilling, opsøge relevant litteratur og kilder og ræsonnere fornuftigt over dem. Kravene om overholdelse af den normerede studietid er blevet strammet væsentligt, således at der nu kræves en solid økonomi for at kunne fordybe sig i emnet. Emnerne vil vel også tendere til at blive snævrere afgrænset, hvis afhandlingen faktisk skal gøres færdig inden for et halvt års tid – før i tiden var tre-fire års specialepusleri ikke usædvanligt.

Hvorvidt denne udvikling er positiv eller negativ, skal ikke drøftes her. Jeg tror ikke, det er så *sjovt* at studere historie i 1990'erne, som det var i 1970'erne; men nogen konkret viden derom har jeg ikke. Men udviklingen må nødvendigvis have nogle konsekvenser for, hvorledes man skal udgive specialer. Når specialets forfatter er stillet over for kravet om hurtigere færdiggørelse af afhandlingen som led i et generelt mere eksamensorienteret studieforløb, vil det færdige produkt blive stærkere præget af nogle stiltræk, der altid har været karakteristiske for specialer, og som har deres rod i specialets studiemæssige funktion, men som ikke umiddelbart bør overføres til en eventuel senere publikation.

Specialeskriveren har to hovedhensyn at tage med tanke på den kommende bedømmelse: Arbejdet skal dokumentere, at forfatteren behersker historisk teknik og metode, og forfatteren skal begrunde afgrænsningen af sit arbejdsfelt, så bedømmelsen ikke slår ned på, at der burde have været inddraget yderligere kildemateriale. Specialer er derfor ofte fyldt med kildekritiske overvejelser, hvis relevans for afhandlingens emne ikke altid står mål med de udfoldede anstrengelser. I den indledende problemformulering, men også

igennem den videre fremstilling, vil der gerne være talrige påpegninger af materiale, der kunne have været inddraget, med mere eller mindre søgte forklaringer på, at det i det foreliggende tilfælde er berettiget at undlade at forfølge dette spor (forfatteren vil oftest være utryg ved at anvende den reelle forklaring, at det har der altså ikke været tid til). Til gengæld vil der undertiden være ofret betydelig energi på at vise, at forfatteren uden resultat har forfulgt forskellige nærliggende vildspor. Hertil kommer, at fremstillingen af den bredere baggrund for det valgte emne og for problemstillingen nødvendigvis vil være præget af, at den studerende endnu kun har få års erfaring med sit fag. De generelle afsnit kan derfor ofte være præget af en pudsigt blanding af naiv skråsikkerhed og overdreven forsigtighed.

Når man yderligere tager i betragtning, at specialet som regel er forfatterens første, større, skriftlige arbejde, og at det i de senere årtier ikke har været god tone at rette stil i universitetsopgaver, turde det være klart, at det færdige produkt normalt ikke vil være en stilistisk fornøjelse at læse, selv om det kan opnå en pæn karakter. Undtagelser forekommer vel ikke helt sjældent. Men som hovedregel må man sige, at når et forlag antager et speciale til publicering – uanset om det skal ske i nok så uprætentiøst udstyr – vil det være nødvendigt med en ganske kraftig redaktionel bearbejdelse.

Det var sådanne tanker, jeg gjorde mig, mens jeg læste en af de seneste udgivelser i Aarhus Universitetsforlags *Studenterafhandlinger*: Torben K. Nielsens *Cølibat og kirketugt*.¹ Torben K. Nielsen har sat sig for at studere forholdet mellem paven og den danske ærkebiskop i perioden 1198–1220. Det fremgår af forordet, at bogen er *en nærmest uændret udgave* af forfatterens hovedfagsspeciale. Den egentlige tekst fylder 83 sider. Heraf er de første 30 sider

en gennemgang af den historiske baggrund for det krav om gejstligt cølibat, som den katolske kirke med vekslende held søgte at sætte igennem, og af pave Innocens III's og den danske ærkebiskop Anders Sunesens karriere. Forfatteren dokumenterer heri over for vejleder og censor, at han har sat sig ind i visse centrale værker i den relevante litteratur. Men hvorfor skal den bredere offentlighed indvies heri? Det drejer sig for en stor del om referat af alment tilgængelige standardværker. Med henblik på publicering kunne det med fordel have været kogt ned til nogle få siders indledning. Derved havde det også kunnet fremgå tydeligere, hvorfor netop disse to prælater er udvalgt til særlig undersøgelse: Nemlig fordi Innocens III's pontifikat var en afgørende periode i kirkerettens udvikling, fordi vi i kraft af Anders Sunesens egne skrifter, især *Hexaëmeron*, kan få et bedre indtryk af hans teologiske og kirkepolitiske holdninger end af nogen anden dansk ærkebiskops i højmiddelalderen, fordi kilde-materialet er særlig egnet til undersøgelse, idet en ikke ubetydelig del af Innocens III's brevregistre er publiceret – og fordi der ikke er bevaret ældre, systematiske rækker af pavelige brevbøger.

For at afgrænse sit emne til det overkommelige har forfatteren koncentreret sig om cølibatsspørgsmålet med beslægtede problemer. Dermed er den nærmere undersøgte del af korrespondancen indskrænket til ti breve, som behandles på 22 sider. Torben K. Nielsen fortjener ros for at have valgt dette emne, for det er i høj grad relevant for det endnu uafklarede spørgsmål om kirkens situation i det højmiddelalderlige danske samfund – og i det samtidige svenske samfund, kunne man tilføje, for da ærkebiskopen af Lund var Sveriges primas, berører noget af korrespondancen svenske snarere end danske forhold. Det er også modigt af ham at tage emnet op, for det er ikke helt ligetil at tolke

de kirkeretlige finesser i de pavelige skrivelser. Det går da heller ikke helt godt for forfatteren, da han har koncentreret sin læsning om cølibatsproblemet, men kun i meget begrænset grad har orienteret sig i kirkerettens historie i almindelighed. Han havner i nogle tolkningsvanskeligheder, hvor han mener at kunne konstatere inkonsekvenser i Innocens III's og endnu mere i efterfølgeren Honorius III's politik. Vanskelighederne bunder tilsyneladende delvis i, at forfatteren ikke fuldt ud er fortrolig med sakramentebegrebet og derfor har vanskeligt ved at sondre mellem tilfælde, hvor det drejer sig om gejstlige med konkubiner, og andre tilfælde, hvor det drejer sig om kirkelig vielse til ægteskab, der kolliderer med præstevielse. Dette træder endnu tydeligere frem i det følgende afsnit, hvor han på 18 sider foretager en sammenligning af det danske materiale med breve fra Innocens III til andre lande, hvori paven behandler spørgsmål af tilsvarende karakter. Det er svagheder, som i betragtning af emnets omfang næppe vil kunne lægges forfatteren til last ved bedømmelsen af specialet som led i en universitetsuddannelse i historie. Men de svækker fremstillingen så meget, at de gør en publicering i uændret form overordentlig problematisk.

Det problematiske understreges af, at det i sammenligningen med det udenlandske materiale – som for størstedelen kun er publiceret på latin – bliver klart, at forfatterens '*konsulent*' *udi latin*, som takkes i forordet, ikke fuldt og helt har haft held med sine anstrengelser. Her har forlaget helt og aldeles svigtet forfatteren. Det er absurd, at forlagsredaktionen ikke har gjort sig den ulejlighed at få en (middelalder)latingyndig til at gennemgå manuskriptet. De fleste oversættelsesfejl er triviale og uden afgørende betydning for tolkningen, men de er så talrige, at de skaber utryghed hos læseren. Her bliver man glad for det ellers overdimensio-

nerede noteapparat (24 sider), for dér gengives den latinske originaltekst til samtlige de talrige citater i teksten. Men havde det ikke været bedre at få de korrekte oversættelser og spare på noteapparatet, da det dog i samtlige tilfælde drejer sig om kilder, der foreligger let tilgængelige på tryk andetsteds?

At forfatteren virkelig behersker sit håndværk, kommer bedst frem i afhandlingens sidste hovedafsnit, hvor Torben K. Nielsen på 9 sider behandler samtlige tilfælde, hvor Innocens III delegerede pavelig afgørelsesmyndighed til Anders Sunesen, naturligt nok med hovedvægt på de generelle udnævnelser til pavelig legat i 1204 og 1212. Her er forfatteren på sikrere grund, og han leverer meget relevant kritik både af Sigvard Skov og af Niels Skyum-Nielsen – endog med en helt berettiget rettelse af en hårtrukken oversættelse i Danmarks Riges Breve (s. 82). Men er dette tilstrækkeligt til at begrunde udgivelsen af en hel bog? De fire siders konklusion viser, at det faktisk er begrænset, hvad forfatterens tids- og emnemæssigt snævre gennemgang af cølibatsspørgsmålet har kunnet føre til. Det er i den

korte diskussion af Anders Sunesens legetværdighed, at Torben K. Nielsen har leveret sit bedste bidrag til kommende fremstillinger af Danmarks historie i højmiddelalderen.²

Forfatteren havde været bedre tjent med et forlag, der havde givet ham noget reel vejledning og henvist ham til at skære specialet ind til en tidsskriftartikel. Som det nu er publiceret, kan hverken forfatteren, Aarhus Universitetsforlag eller den danske historikerverden have gavn af bogen. Og det er synd for alle tre parter.

Noter

1. Torben K. Nielsen: *Colibat og kirketugt. Studier i forholdet mellem Innocens III og Anders Sunesen, 1198–1220*, Aarhus Universitetsforlag 1993, 128 s., 68 kr.
2. Det var da også dette aspekt af emnet, forfatteren har valgt at udbygge i en senere artikel: Torben K. Nielsen: *Vicarius Christi, Plenitudo Potestatis og Causae Miores. Teologi og jura hos pave Innocens III. (1198–1216) og ærkebiskop Anders Sunesen (1201–1223)*, *Historisk tidsskrift* 94, 1994, s. 1–29.